

Groen zelfbeheer corporaties: vaak beter én goedkoper

foto: Suzanne Blanchard, 2014

Als bewoners zelf hun gezamenlijke binnenterrein onderhouden dan gebeurt dit vaak beter¹ en ze leren elkaar beter kennen. Het onderhoud van de gemeenschappelijke binnentuinen wordt normaal gesproken betaald via de servicekosten. Als huurders dat zelf willen regelen dan kunnen daarover afspraken worden gemaakt met corporaties. Bewoners nemen dan zelf het Groen beheer in de hand. Meestal is dat ook goedkoper.

Ralph Stuyver en Rania Siona brachten in opdracht van stadsdeel West het groen zelfbeheer in kaart van de binnenterreinen bij wooncorporaties (eind 2017) in Oud-West en De Baarsjes. Hun bevindingen staan hieronder weergegeven, voorzien van praktische tips hoe bewoners met Groen zelfbeheer kunnen starten in het gemeenschappelijke binnenterrein van hun corporatie.

In het gebied zijn 10 woningcorporaties actief.² Deze hebben ongeveer eenderde van de totale woningvoorraad in bezit of in beheer.³ De thema's Groen, Duurzaamheid en Klimaatbestendigheid staan bij alle corporaties op de agenda. Binnen die thema's hebben binnenterreinen, groene daken, watermanagement en *social gardening* de aandacht.

Het wordt toegejuicht als de bewoners zelf de verantwoordelijkheid willen nemen voor het tuinonderhoud. Volgens corporaties is betrokkenheid van bewoners essentieel voor Groen zelfbeheer van het binnenterrein. Als bewoners het willen dan lukt het. Maar om bewoners betrokken te krijgen is vaak lastig. Groen zelfbeheer staat of valt met bewonersdraagvlak.

Bij Eigen Haard zijn circa 30 bewonersgroepen bezig met Samen Groen. Daar krijgen de bewoners steeds meer zeggenschap over de gemeenschappelijke binnentuinen. Eigen Haard kent vijf groenbeheer niveaus⁴; zelfbeheer bespaart op kosten en houdt de lijnen kort. Ook Stadgenoot werkt regelmatig samen met bewoners die in gemeenschappelijke tuinen eigen moestuintjes onderhouden. Stadgenoot realiseert ook steeds vaker groene daken.

Rochdale opende in 2015 in samenwerking met De Key een stadsmengmoestuin. De bewoners zijn daar zelf verantwoordelijk voor het ontwerp, de aanleg en het beheer. Bij dit groen zelfbeheerproject kunnen de bewoners elkaar makkelijk ontmoeten, krijgen kinderen onderwijs over groenten en gaat een deel van de moestuin naar de Voedselbank.⁵ Ymere heeft sinds 2016 o.a. een stappenplan en onderscheidt drie zelfbeheer niveaus. [Ymere](#) en [Eigen Haard](#) hebben nuttige informatie en handige tools hiervoor [online beschikbaar](#).

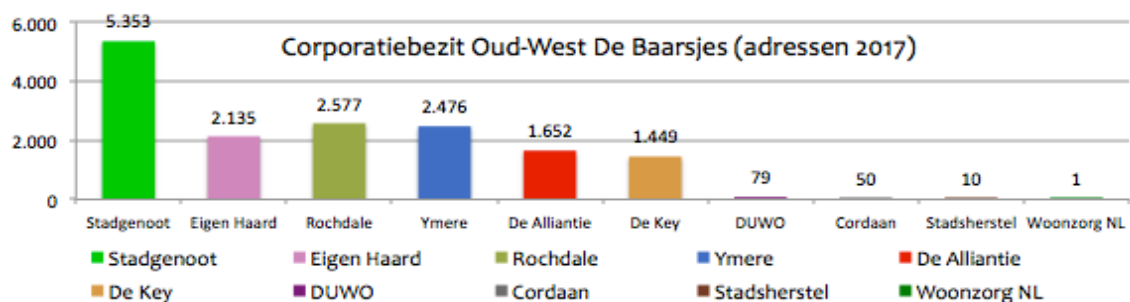
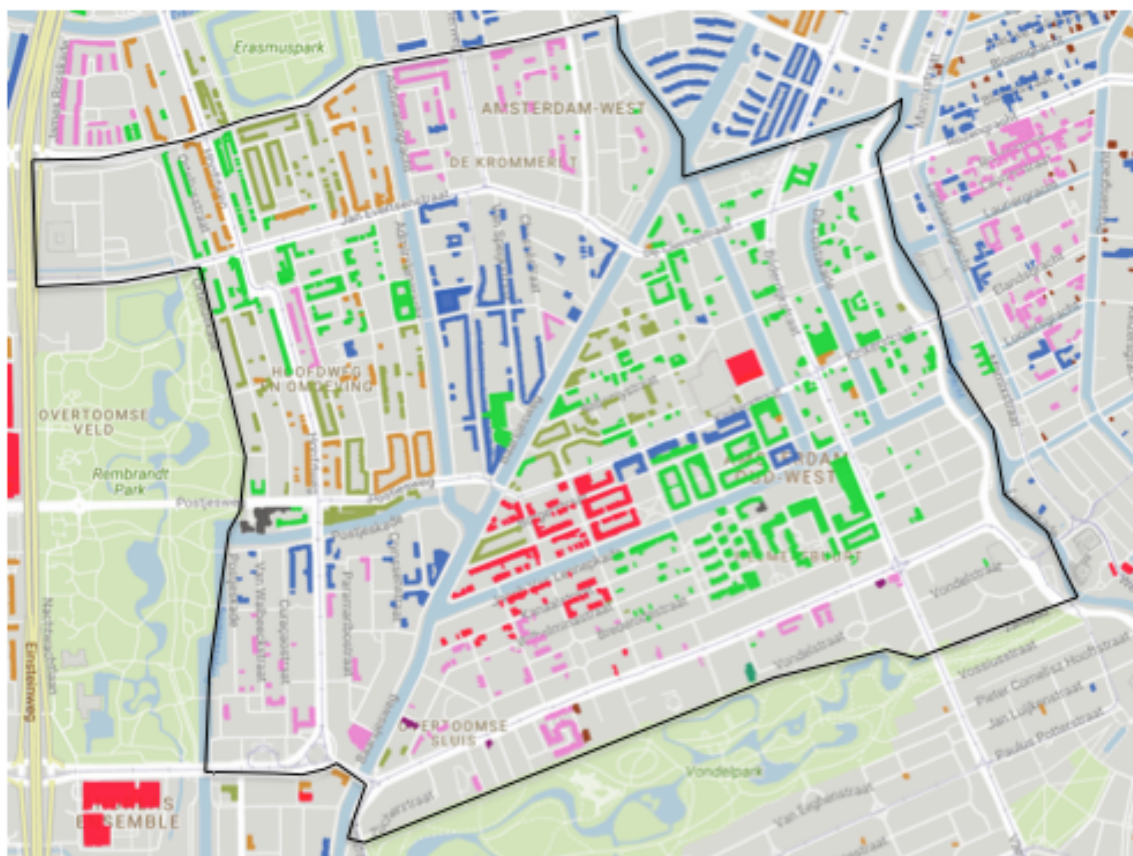
Veel corporatie hoveniers zijn overtuigd van de waarde van gezamenlijk groen, daktuinen, groene gevels en eetbare tuinen. Ze stellen: “hoe meer natuur, hoe beter het stadsklimaat en hoe gezonder de mens”. Ze hopen met steeds meer bewoners samen te werken.⁶

Er wordt eens per 20 á 25 jaar groot onderhoud gepleegd aan de corporatietuinen. Hier liggen dan kansen om Groen zelfbeheer te realiseren als dit tijdig wordt ingezet.

Er zijn vrijwel geen kosten voor de implementatie van Groen zelfbeheer m.u.v. communicatie materiaal, soms een kleine investering om een verwaarloosde tuin te herstellen of voor aanschaf van tuingereedschap of een klein opslag schuurtje.

Groen zelfbeheer leidt meestal tot lagere servicekosten, een beter onderhouden tuin, meer sociale veiligheid, meer zorg voor de eigen woning, meer activiteiten in de wijk en beter verkoopbare woningen.⁷

Afb. 1 Woningcorporatie bezit in Oud-West/De Baarsjes (2017)

Zelfbeheer gemeenschappelijke binnentuin

Om tot groen zelfbeheer en zelfgebruik van een gemeenschappelijke binnentuin te komen kunnen zeven stappen gemaakt worden. Hieronder staan ze samengevat met handige tips.

foto: Ymere

1) Breng actieve bewoners bij elkaar

Groen Zelfbeheer van een binnentuinen begint bij actieve bewoners. Zij zijn de kern van de vergroening. Eerste stap is om met bewoners een bijeenkomst te organiseren. Leg nadruk op het gemeenschappelijk belang van de tuin en mobiliseer en faciliteer actieve bewoners.

2) Breng de huidige situatie in kaart

Inventariseer de wensen. Vraag naar klachten over het huidige onderhoud en kijk naar oplossingen. Vraag de corporatie- en bewonerscommissie of er renovatie of bouwprojecten gepland zijn. Breng de servicekosten in kaart specifiek voor het gemeenschappelijk groenbeheer. Spreek met de groenbeheerder (corporatie tuinman of hoveniersbedrijf).

3) Kies het gewenste Groenbeheer niveau

Stel vast welk niveau Groenbeheer gewenst is: Groen Toezicht, Groen Meebepalen of Groen Zelfbeheer, zie onderstaande tabel 1. Overleg tussen bewoners en corporatie of de huidige tuinman ingezet wordt of dat er door bewoners een tuinman gekozen wordt. Onderhoud van bomen en speeltoestellen doet de corporatie vanwege de veiligheidseisen.

Tabel 1 Drie niveaus van Groenbeheer (o.b.v. de Menukaart Groen van Ymere)

Niveau 1. Groen Toezicht	
Wat doet de corporatie	Wat doen de bewoners?
<ul style="list-style-type: none">• Onderhoudswerk omschrijven• Informatie en advies groen• Aansturen tuinman:<ul style="list-style-type: none">○ Offertes opvragen en prijsafspraken○ Prijsonderhandelingen○ Contracten ondertekenen• Servicekosten ophalen	<ul style="list-style-type: none">• Controleren of tuinonderhoud goed gebeurd• Vinken dit af op checklist• Melden klachten bij de tuinman• Zijn aanspreekpunt voor andere bewoners, tuinman en corporatie

Niveau 2. Groen Meebepalen	
Wat doet de corporatie	Wat doen de bewoners?
<ul style="list-style-type: none">• Informatie en advies over werkzaamheden en groen• Geeft lijst groenbedrijven als bewoners	<ul style="list-style-type: none">• Werkzaamheden samen met corporatie omschrijven• Akkoord 70% bewoners over groen,

willen overstappen van tuinman <ul style="list-style-type: none"> • Toezicht met bewoners samen Als de corporatie tuinman wordt ingezet:* <ul style="list-style-type: none"> • Offertes opvragen • Prijsonderhandelingen • Contracten ondertekenen • Servicekosten ophalen 	werkzaamheden en servicekosten <ul style="list-style-type: none"> • Toezicht met corporatie Als er gekozen wordt voor eigen tuinman:* <ul style="list-style-type: none"> • Offertes opvragen • Prijsonderhandelingen • Contracten ondertekenen • Tuinvereniging oprichten*** • Servicekosten ophalen • Jaarlijkse verslaglegging
---	---

Niveau 3 Groen Zelfbeheer	
Wat doet de corporatie	Wat doen de bewoners?
<ul style="list-style-type: none"> • Informatie en advies: <ul style="list-style-type: none"> ○ Gereedschap regelen ○ Tuincursus aanbieden ○ Evaluatie 3 mnd. ○ Kwaliteit vaststellen • Afstemming tuinman en bewoners(organisatie) • Aanpassen contract tuinman • Vraagbaak 	<ul style="list-style-type: none"> • Beheerplan maken met:** <ul style="list-style-type: none"> ○ Takenlijst, planning ○ Taakverdeling ○ Onderhoud kennis • Akkoord 70% bewoners Eigen tuinman:* <ul style="list-style-type: none"> • Offertes opvragen • Prijsonderhandelingen • Contracten ondertekenen • Tuinvereniging oprichten*** • Servicekosten ophalen • Financiële administratie • Jaarlijkse verslaglegging

*Als 70% van de bewoners een andere tuinman willen dan de corporatie tuinman, dan heeft de corporatie geen rol meer bij: ophalen servicekosten, contract en betaling tuinman.

Eigen Haard heeft vijf niveaus van Groenbeheer en Groengebruik ([zie link](#) of bijlage 5).

4) Maak een beheerplan en tuinontwerp

Afhankelijk van het groen beheerniveau zijn er verschillende vervolgstappen. Stel in ieder geval een groen beheerplan op met corporatie en bewoners. Maak een tuinontwerp. Houdt hierbij rekening met *rainproof* en natuurinclusief inrichten (zie pag. 8 en 9). Zorg dat dit met de tuinman en corporatie wordt afgestemd en dat de bewoners (70%) het er mee eens zijn. Breng de kosten in beeld en kijk of er subsidies zijn.

** In het beheerplan kan worden opgenomen welk werk door wie wordt uitgevoerd, zie de 'Takenlijst tuin' in bijlage 1. Ook kan er in staan hoe het werk wordt uitgevoerd, hoe vaak, wat de spelregels voor gebruik zijn (Wanneer is de tuin open? Mogen kinderen spelen? Mag BBQ?) en andere afspraken (sleutelbeheer, gereedschapbeheer, is een watertappunt nodig, wie handelt klachten af, WA eigenrisico verzekering, evalueren van de kwaliteit, etc.).

5) Leg de afspraken vast over Groenbeheer

Afspraken over groenbeheer worden schriftelijk vastgelegd zodat iedereen weet wat ze van elkaar kunnen verwachten en er geen onduidelijkheden kunnen ontstaan.

*** Halen de bewoners zelf de onderhoudskosten op? Richt dan bijv. een tuinvereniging op (zie bijlage 2). Bij lichtere vormen van zelfbeheer (Groen Toezicht of Groen Meebepalen) kunnen afspraken per e-mail bevestigd worden of kan een samenwerkingsovereenkomst getekend worden (zie bijlagen 3 en 4). De maandelijkse servicekosten worden meestal na 1 jaar verlaagd door de corporatie als het tuinonderhoud goed gaat.

6) Ga aan de slag!

Laat het groenplan uitvoeren en ga samen aan de slag. Zorg dat de contactpersonen van de gezamenlijke binnentuin goed bereikbaar zijn voor bewoners én corporatie. Wat gebeurt er met tuinafval? Komt er een composthoop? Zorg voor aftekenlijsten van onderhoud. Loop tenminste 2x per jaar een tuinrondje met de corporatie. Goede communicatie tussen bewoners en corporatie is essentieel. Respecteer de [Habitatrichtlijnen \(zie link\)](#).

Haal inspiratie uit cursussen tuinieren (via de Nederlandse Tuinenstichting), composteren, etc. Overleg met de hovenier, die heeft vaak veel bruikbare tips en maak tenminste eens per jaar een ronde met hem/haar. Let op de flora en fauna wet. Planten en dieren zijn het hele jaar beschermd en mogen niet gedood of verstoord worden. Informeer bewoners over het geplande onderhoud en geplande werk. Kijk of een jaarlijks tuinevenement gewenst is.

Groen Zelfbeheer van de binnenterreinen heeft veel voordelen. Eigen Haard heeft met Platform 31 een uitgebreide case omschreven waarin deze voordelen worden uitgelicht:⁸

- **Meer schone, onderhouden buitenruimte.** Zelfbeheer leidt tot beter beheer. Bewoners weten zelf het beste wat er nodig is om hun omgeving goed te houden. Ze zijn dagelijks aanwezig en zien wat er speelt dus ze grijpen snel in bij vervuiling of vernieling;
- **Meer sociale veiligheid.** Doordat bewoners zichtbaar aan het werk/aanwezig zijn in het gemeenschappelijke groen ontstaan er onderlinge contacten en gedeelde doelen. Mensen spreken elkaar makkelijker aan op verantwoordelijkheden. Mensen zijn minder geneigd om vernielingen te plegen als de ze de bewoners kennen die de tuin verzorgen;
- **Meer zorg voor eigen woning / directe woonomgeving.** Met groen zelfbeheer beheren bewoners zelf het gemeenschappelijk groen in hun complex . Ze krijgen invloed op het onderhoudsprogramma en de tuininrichting, de kwaliteit van onderhoud en beheer;
- **Actiever in de wijk.** Als bewoners elkaar leren kennen en samenwerken ontstaat er contact en saamhorigheid. Bewoners weten dan wat er speelt bij de burens en waar er hulp nodig is, maar ook welke mogelijkheden of activiteiten er zijn. Zo ontstaat een klimaat voor meer onderlinge zorg, vrijwilligerswerk of persoonlijke ontwikkeling .
- **Woningen beter verkoopbaar, verhuurbaar en gewild.** Mooi onderhouden groen en zichtbaar actieve bewoners draagt bij aan de schoonheid van het complex en de buurt;
- **Minder kosten bedrijfsvoering.** De betrokkenheid en nabijheid van bewoners zorgt voor schonere tuinen. Door betere sociale veiligheid in de wijk is er minder vernieling in en om de tuinen. Hierdoor komen er minder klachten die moeten worden afgehandeld. Het gevolg: lagere kosten voor reparaties of kosten om de buurtveiligheid te vergroten.

7) Leg de afspraken vast over Groengebruik

Als de bewoners besluiten om een gemeenschappelijke binnentuin samen te beheren én samen te gebruiken, dan is het verstandig om afspraken te maken over het gebruik. De herinrichting van een binnentuin is een mooi moment hiervoor. Tip: zet op een bord de gebruiksafspraken en plaats dat in de gemeenschappelijke binnentuin. Bewoners zullen elkaar daar eerder op aanspreken. Tip 2: het is belangrijk dat de bewoners zélf de afspraken maken en niet de corporatie de regels bepaald. Zo kan het beste resultaat gehaald worden.

Zelfbeheer privétuin corporatie

Heeft u een huurwoning met eigen tuin? Dan heeft u geluk. Een privétuin is zeldzaam in Amsterdam. U bent zelf verantwoordelijk voor onderhoud. Hieronder staan handige tips.

foto: R. Stuyver

Is de tuin op orde?

Bewoners bij corporaties mogen de privétuin naar eigen smaak beplanten en inrichten. Ze zijn zelf verantwoordelijk voor het onderhoud. Sommige mensen hebben een beukhaag om de tuin. Anderen hebben sierplanten en bloemen. Het is lastig om aan te geven welke groene inrichting goed is, maar een onverzorgde tuin haal je er zo uit. Het is bij corporaties niet toegestaan om de tuin te gebruiken als opslagplaats voor fietsen, huisraad of vuilnis.

Tabel 2 Checklist Tuin op orde (o.b.v. Checklist Eigen Haard)

Checklist Tuin op orde	Ja	Nee
Is de tuin vrij van onkruid of dode planten?		
Zijn de tegels heel en liggen ze netjes?		
Is het gras gemaaid?		
Zijn de struiken, heggen of bomen gesnoeid/bijgehouden?		
Staat de erfafscheiding netjes en recht?		
Is de tuin rij van afval en rommel?		
Zijn de bomen en struiken in gezonde conditie?		
Staan de bomen minimaal een halve meter van de tuingrens?		
Geldt voor bomen de 1:4 regel (boom is korter dan 4x afstand boom-gevel)?		
Anders, namelijk:		

Eigen Haard heeft een handige checklist ‘tuin op orde’⁹ (zie bovenstaande tabel 2 en [link](#)). Deze kan gebruikt worden om te checken of een privé tuin binnen het corporatiecomplex nog op orde is. Wordt overal ‘ja’ op geantwoord dan is de tuin op orde. Wordt er ‘nee’ geantwoord dan kan de tuin nog wel wat groene vingers gebruiken. Corporaties helpen vaak bij het vinden van vrijwilligers om de tuin weer op orde te krijgen, als dat gewenst is.

Sociaal tuinieren

Corporaties bevorderen het sociaal tuinieren: vrijwilligers werken daarbij samen om tuinen van ouderen en kwetsbare groepen op te knappen. Daarnaast heeft De Gezonde Stad ook het project [Jouw Stek](#) dat tuineigenaren koppelt aan buurtgenoten zonder tuin, maar wél

met groene vingers. Verder kunnen de [Stichting Sociaal Tuinieren](#), de [Nederlandse Tuinstichting](#) en de [Stichting Present](#) helpen met begeleiding, cursussen en praktische hulp.

Woningcorporaties stellen vaak aanvullende regels aan huurders met een privétuin:¹⁰

- Plant heesters en struiken minimaal een halve meter van gevel en erfrens;
- Woekerende klimplanten (klimop, bamboe, wilde wingerd, bruidssluier) mogen niet;
- Gebruik voor klimplanten een gevelbetimmering waar de plant tegenaan kan groeien;
- Laat klimplanten niet hoger groeien dan de daklijst of dakgoot;
- Snoei ook de takken van bomen die in de tuin van uw burens hangen. Voorkom overlast;
- Vraag een kapvergunning aan om een zieke boom te laten kappen;
- Houd stoepen, box, gangen en brandgangen vrij van overhangend groen;
- Maak de tegels regelmatig schoon. Kijk of u de tegels kunt vervangen voor groen;
- Als u bestrating aanlegt, houd dan rekening met goede afwatering;
- De achtertuin afscheiding mag niet hoger zijn dan 1,80 m. Als uw tuin grenst aan een gemeenschappelijke binnentuin is de hoogte max. 1,40 m. In de voortuin max. 1 m.;

Deze spelregels gelden alleen voor corporatiehuurders. Iedere privé eigenaar van een tuin is vrij om een boom te planten en hoger te laten groeien. Als vuistregel geldt doorgaans de 1-4 regel: de hoogte van een boom mag minimaal vier maal de afstand tot de woning zijn. Dus een boom op 4 meter afstand van de woning mag zeker 16 meter hoog worden. De boomhoogte alleen is nooit reden om te kappen (zie [Amsterdamse bomenverordeing](#)).

Maak de tuin rainproof

Bovenstaande checklist en regels omschrijven het minimale zelfbeheer van een corporatie privétuin. Een groene tuin, meer bomen en beter volgroeide bomen zijn goed voor de regenbestendigheid (*rainproof*) en klimaatbestendigheid. Hoe je de tuin mooi, levendig en verder klimaatbestendig kan inrichten vind je op [rainproof](#) en [huisjeboompijebeter.nl](#).

Het regent steeds vaker harder en de privé binnentuinen kunnen dit niet meer aan. Ook het riool wordt overbelast en dus loopt vaak ook een hele straat onder water. Tuineigenaren kunnen de eigen tuin *rainproof* maken met onderstaande tips (zie link). Voor veel *Rainproof* en tuin of dak aanpassingen is in [Amsterdam subsidie verkrijgbaar](#).

Tabel 3 Rainproof Tuin tips (o.b.v. Amsterdam Rainproof)

Rainproof Tuin – tips	Effect
1. Regenpijp afkoppelen	Ontlast het rioelstelsel
2. Waterpasserende tegels (open voegen)	Water kan tussen tegels de grond in
3. Reliëf in de tuin maken	Kan tijdelijk water opslaan in lagere deel
4. Een open goot creëren	Via regenpijp naar lager gelegen deel
5. Regenwatervijver maken	Tijdelijk wateropslag, vertraagde afvoer
6. Tegels eruit, groen erin	Water kan de bodem in, flora en fauna
7. Grindstroken aanleggen (grind, schelpen)	Water kan de bodem in
8. Infiltratiekragen aanleggen	Tijdelijk opslaan, rioel ontlasten
9. Groen dak aanleggen (tuinhuisje)	Tijdelijk opslaan, flora en fauna
10. Plaats een regenton	Tijdelijk wateropslag, vertraagde afvoer
11. Maak een regenwaterschutting	Tijdelijk wateropslag, vertraagde afvoer
12. Gebruik regenwater voor besproeiing	Bespaart drinkwater, buffert water

Maak de tuin en het huis 'natuurinclusief'

Privétuin huurders of eigenaren kunnen ook denken aan [natuurinclusief \(ver\)bouwen en inrichten](#). Hiermee wordt bedoeld dat in het bouwwerk en de (tuin)omgeving rekening wordt gehouden met het vergroten van biodiversiteit: vogels, insecten, planten, etc. De KNNV heeft [een handige lijst](#) opgesteld (zie tabel 4 hieronder). Door tenminste 20 punten toe te passen kan de stedelijke ecologie enorm verbeteren. Deze punten kunnen ook toegepast worden op de gemeenschappelijke binnentuinen. [Natuurinclusief en rainproof](#) bouwen en inrichten hebben uiteraard een natuurlijke samenhang.

Tabel 4 Natuurinclusief (ver)bouwen (o.b.v. KNNV)

KNNV Maatregelen Natuurinclusief (ver)bouwen
1. Alle gebouwen hebben groene daken
2. Ieder appartement heeft een nestkast voor vogels/insecten
3. Ieder appartement heeft ten minste 2 m ² bloembak/groeiplaats op het balkon
4. Er zijn voorzieningen voor vleermuizen in het gebouw
5. Alle muren zijn waar mogelijk bedekt met (klim)planten
6. Gevels hebben nestgelegenheid voor zwaluwen/huismussen
7. t/m 9. De tuinen zijn ontworpen als natte/droge/semi-natuurlijke natuur
10. Er zijn (overwinterings)plaatsen voor amfibieën
11. Voor vogels is het hele jaar voedsel beschikbaar
12. Er zijn voorzieningen voor insecten (steenstapel, insectenhotels)
13. Bouwontwikkelaars werken samen met ecologische experts
14. De vegetatie in de tuin heeft elk seizoen bloeiende planten
15. De vegetaties in de tuin is rijk aan nectar en stuifmeel
16. Er is een rijke variantie aan voedsel voor rupsen
17. Er is variatie in beplanting, niet meer dan 5 per soort
18. en 20. Alle planten, groeten, fruit hebben een vorm van huishoudelijk gebruik/voedsel
19. Er zijn tenminste twee verschillende boom- en bessenplanten per 100 m ²
21. Alle bomen en struiken dragen vruchten
22. Er zijn tenminste 50 regionaal inheemse planen in de tuin
23. Er is een biotoop voor waterinsecten op het terrein
24. Op alle niet-verharde tuingedeelten kan een moestuin aangelegd worden
25. t/m 27. Er zijn tuinkamers, het terrein is groen maar er zijn geen gazons
28. Een deel van het terrein wordt aan natuurlijke ontwikkeling overgelaten
29. Een erfscheiding wordt als haag uitgevoerd met liefst drie verschillende heesters
30. en 31. Snoeihout blijft op het terrein en kan als afscheiding worden gebruikt
32. Halfverharding is in olivijn uitgevoerd, dus bindt CO ₂ (zie ook Rainproof 7)
33. Alle oppervlakten op het terrein zijn zoveel mogelijk water doorlaatbaar (Rainproof 6)
34. en 38. Er is tenminste 1 m ² vijver per 5 m ² verhard oppervlakte (zie ook Rainproof 5)
35. Al het hemelwater is van het riool afgekoppeld (zie ook Rainproof 1)
36. Alle regenwater van gebouwen/ verharding heeft tweede gebruik (Rainproof 10 t/m 12)
37. Grijswater wordt verwerkt op het terrein en hergebruikt (zie ook Rainproof 12)
39. Alle bio-afbreekbaar afval en de tuin wordt ter plaatse gecomposteerd
40. Enkel gerecycleerde materialen worden op het terrein gebruikt

BIJLAGE: 1 – TAKENLIJST TUIN ([ZIE LINK WEBSITE YMERE](#))

Verdeling werkzaamheden bewoners (B) en hovenier (H). Kruis aan wie voor welke werkzaamheden verantwoordelijk is. Boomonderhoud en speeltoestellen blijft de verantwoordelijkheid van de hovenier.

Bewoners (namen)	H	Beschrijving werkzaamheden
	x	Bomen: onderhoud conform bestek
	x	Speeltoestellen: controle speeltoestellen volgens attractiebesluit
		Heesters, bodembedekkers en rozen
		3 x per jaar afgevallen blad verwijderen
		8 x per jaar zwerfafval verwijderen
		Snoeien (10% jaar). Gaat om verjongingssnoei. Moment hangt af van soort
		1x per jaar Snoeien rand van het beplantingsvak
		7 x per jaar onkruidvrij maken van het beplantingsvak
		1x per jaar voorjaars snoei van struikrozen, hortensia, vlinderstruik e.d.
		Hagen
		3x per jaar afgevallen blad verwijderen
		8x per jaar zwerfafval verwijderen
		2x per jaar knippen van de haag (zijanten, kopse kanten en bovenkant)
		7x per jaar onderkant haag onkruidvrij maken
		Vaste planten
		3x per jaar afgevallen blad verwijderen
		8x per jaar zwerfafval verwijderen
		1x per jaar snoeien
		7x per jaar onkruidvrij maken beplantingsvak
		Gazon
		3x per jaar blad verwijderen
		8x per jaar zwerfafval verwijderen
		24x per jaar maaien
		7x per jaar maaien rond obstakels en bomen
		3x per jaar afsteken graskanten langs verharding, boomspiegels en beplantingsvakken
		4x per jaar knippen graskanten langs verharding, boomspiegels en beplantingsvakken
		Optioneel: bemesten 1x per jaar
		Optioneel: verticuteren (mos verwijderen) 1x per jaar
		Optioneel: inzaaien kale plekken 1x per jaar
		Onderhoud paden/ terrassen
		3x per jaar blad verwijderen
		8x per jaar verwijderen zwerfafval
		2x per jaar onkruid verwijderen (geen bestrijdingsmiddelen gebruiken!)
		2x per jaar vegen

GROENONDERHOUD SCHEMA ([ZIE LINK WEBSITE YMERE](#))

Maart/april, specifiek in het voorjaar:

- Oud blad verwijderen van het gazon en uit de borders
- Dode stengels afknippen van vaste beplanting
- Snoeien van heesters die eind zomer/ najaar bloeien zoals bijv. lavendel
- Snoeien van struikrozen
- Bemesten met natuurlijke mest indien nodig
- Turf bij Rododendrons
- Gazon: verticuteren (met verticuteerhark haal je mos uit het gazon), bestrooien met kalk, bemesten met natuurlijke meststof, inzaaien kale plekken, graskanten afsteken

Mei t/m augustus, 1x per week

- Maaien gazon (als iedere week wordt gemaaid kan het maaisel blijven liggen)
- Onkruid verwijderen uit de borders
- Waaivuil verwijderen uit de hele tuin
- Eventueel aanwezige vuilnisbakken legen

Jaarlijks, 2 tot 3 maal:

- Haag knippen
- Onkruid bij de haag verwijderen
- Onkruid verharding verwijderen (mag niet met chemische bestrijdingsmiddelen!)
- Bankjes afnemen met een sopje

September/oktober, specifiek in het najaar:

- Snoeien van fruitbomen
- Afgevallen blad verwijderen van het gazon

Corporatie blijft verantwoordelijk voor:

- de controle van eventuele speeltoestellen die vallen onder het attractiebesluit
- het visueel inspecteren/ keuren van de bomen
- snoeien grote bomen

Bijlagen:

- [Natuurbeschermingswet](#) (voorheen: [gedragscode flora en fauna](#))
- Samenwerkingsovereenkomst
- Tuintekening

Per wooncomplex een overzicht van de werkzaamheden en een aftekenlijst.

BIJLAGE 2 – AKTE VAN OPRICHTING TUINVERENIGING

OPRICHTING VERENIGING

(Vereniging van gebruikers binnenterrein [aanliggende straat] en [aanliggende straat])

Op [datum] zijn voor mij, [naam notaris], hierna te noemen: "notaris", als waarnemer van [naam notaris], notaris met plaats van vestiging [plaats], verschenen:

1. [Partij 1]
2. [Partij 2]

hierna tezamen te noemen: oprichters.

De comparanten hebben het volgende verklaard:

De oprichters richten hierbij op een vereniging (vereniging) met de volgende statuten.

STATUTEN:

1 Definities

1.1 In deze statuten wordt verstaan onder:

binnenterrein: het binnenterrein gelegen tussen [straatnamen] te [plaats];

buurttuin: de tuin gelegen op het binnenterrein;

schriftelijk: bij brief, telefax, e-mail, of door een op andere wijze langs elektronische weg toegezonden leesbaar en reproduceerbaar bericht, mits de identiteit van de verzender met afdoende zekerheid kan worden vastgesteld, onverminderd het bepaalde in artikel 16.7.

1.2 Verwijzingen naar artikelen verwijzen naar artikelen van deze statuten, tenzij het tegendeel blijkt.

2 Naam

De vereniging draagt de naam: Vereniging [naam].

3 Zetel

De vereniging heeft haar zetel in de gemeente [plaats].

4 Doel

4.1 De vereniging heeft ten doel het bevorderen van de sociale cohesie en een mens- en milieuvriendelijke woon- en leefomgeving voor alle omwonenden en gebruikers van het binnenterrein, alsmede de oprichting en instandhouding van de buurttuin, en al hetgeen met het vorenstaande verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn.

4.2 De vereniging tracht dit doel onder meer te bereiken door:

- (a) het al dan niet in samenwerking met andere partijen beheren van het binnenterrein, voor zover dit geen privéterrein is, en de buurttuin;
- (b) het in samenwerking met de vereniging van eigenaars [naam] het [object] aan [locatie] de toegankelijk maken van het binnenterrein;
- (c) het onderhouden van de buurttuin;
- (d) het verzorgen van communicatie tussen de gebruikers van het binnenterrein en de buurttuin onderling alsmede met de (overige) buurtbewoners;
- (e) het bijdragen aan een schone, groene en veilige leefomgeving met een uitstraling naar de straten rondom het binnenterrein;

- (f) het bijdragen aan het gemeenschapsgevoel van buurtbewoners;
- (g) het verrichten van al zodanige rechtmatige activiteiten die nodig, nuttig of wenselijk zijn voor het bevorderen, tot stand brengen of bereiken van de doelstellingen van de vereniging.

5 Leden. Toelating

5.1 Leden van de vereniging zijn rechtspersonen en meerderjarige natuurlijke personen die als lid zijn toegelaten.

5.2 Als leden kunnen worden toegelaten de omwonenden van het binnenterrein, waaronder bewoners van [straat, gebied, locatie] en het nabijgelegen deel van [straat/gebied/locatie].

5.3 Op voordracht van een door het bestuur ingestelde ballotagecommissie, bestaande uit ten minste drie leden, kunnen ook niet-omwonenden van het binnenterrein als lid worden toegelaten.

5.4 Het bestuur beslist omtrent de toelating van leden. Bij niet-toelating tot lid kan de algemene vergadering alsnog tot toelating besluiten.

5.5 Het bestuur houdt een register waarin de namen en adressen van alle leden

etc.

BIJLAGE 3 – SAMENWERKINGSOVEREENKOMST GROEN ZELFBEHEER (VOORBEELD 1)

“Samenwerkingsovereenkomst Wijkpartners”

Intentieovereenkomst in het kader van samenwerking ter bevordering van de leefbaarheid

De ondergetekenden:

Woningstichting [naam], (hierna te noemen: “[naam corporatie]”)
vertegenwoordigd door de heer [naam], manager Woonservice,

en

de [naam groengroep] bestaande uit
de heren XXXX en XXXX (hierna te noemen: “de groengroep”)

leggen hun intentie tot samenwerking vast in deze overeenkomst.

1. Werkzaamheden

[naam corporatie] investeert in vitale buurten en wijken waar het prettig wonen is voor iedereen. Zij waardeert het dat bewoners zich verantwoordelijk voelen voor de leefbaarheid in hun wijk en hier actief invloed op uitoefenen en stimuleert dat de wijk van de bewoners zelf wordt.

De [naam groengroep] zal zich in samenwerking met [corporatie] inzetten voor de leefbaarheid in de [naam locatie] in Amsterdam;

De groengroep zet zich in voor de volgende taken:

- a. Opknappen en opnieuw beplanten van de gemeenschappelijke tuin gelegen bij [locatie]
- b. Het onderhouden van deze tuin.
- c. Als voorbeeld en inspiratie voor omwonenden met betrekking tot zelfbeheer van groen.
- d. Ondersteunen van huurders van de [woningblok] die ook de gemeenschappelijke tuin bij hun woning willen gaan beheren.

Daarbij verricht de vrijwilliger de taken die omschreven zijn in de bijlage “werkafspraken” die bij deze samenwerkingsovereenkomst gevoegd wordt. In onderling overleg kan daarvan worden afgeweken.

De werkzaamheden vinden plaats vanuit de eigen woningen aan de [locatie] in Amsterdam. Het vrijwilligerswerk wordt onbetaald verricht. De vrijwilliger is verantwoordelijk voor de taken die hij/zij op zich genomen heeft.

In geval van langdurige ziekte of verhindering van beide leden van de groengroep, stellen zij de (senior) medewerker Woonservice op de hoogte zodat taken kunnen worden overgedragen en overgenomen.

De vrijwilligers handelen gedurende het verrichten van werkzaamheden voor- of namens de afdeling Woonservice volgens het beleid van de afdeling.

2. Werkoverleg en informatie

Werkoverleg vindt plaats met de (senior) medewerker Woonservice. Zowel de vrijwilliger als de (senior) medewerker Woonservice kan hiertoe het initiatief nemen. Bij het ingaan van het vrijwilligerscontract worden hierover afspraken gemaakt met de (senior) medewerker Woonservice.

De vrijwilligers hebben de beschikking over de materialen en middelen die nodig zijn bij de uitoefening van de werkzaamheden. In dit geval betreft dat:

- a. Een eenmalig budget van € 600- om de tuin op te knappen.
- b. Een sleutel van de gangkast in het portiek om de kraan te gebruiken
- c. Een jas met logo van [corporatie], zodat zij herkenbaar zijn voor andere omwonenden.

3. Aanvang en einde van de overeenkomst

De vrijwilliger is m.i.v. [DATUM] bereid zich beschikbaar te stellen. De overeenkomst wordt beëindigd door opzegging door één van beide partijen waarbij een redelijke opzegtermijn in acht genomen dient te worden in verband met het overdragen van de activiteiten.

De overeenkomst wordt afgesloten voor de termijn van 12 maanden. Dat wil zeggen dat de overeenkomst wordt beëindigd op [datum].

Twee maanden voor de beëindiging van de overeenkomst vindt een evaluatie plaats met de (senior) medewerker Woonservice.

Bij wederzijdse tevredenheid wordt opnieuw een overeenkomst afgesloten voor de duur van één jaar.

4. Proefperiode

Er wordt een proefperiode gehanteerd om van beide kanten te zien hoe de samenwerking bevalt. De proefperiode duurt twee maanden vanaf datum ingang overeenkomst. Aan het eind van deze periode wordt een evaluatief gesprek gehouden op initiatief van de (senior) medewerker Woonservice.

Bij wederzijdse tevredenheid wordt de samenwerking gecontinueerd.

5. Vergoedingen

De vrijwilligers ontvangen het vooraf vastgestelde bedrag van € 600- voor het opknappen van de tuin. De kosten worden [afspraken over uitkeren van vergoeding].

6. Verzekeringen

[corporatie] heeft voor alle vrijwilligers een aansprakelijkheidsverzekering voor bedrijven en beroepen en een ongevallenverzekering afgesloten.

Als de vrijwilliger hier een beroep op wil doen kan hij/zij contact opnemen met de (senior) medewerker Woonservice. De medewerker zorgt dan voor de verdere afhandeling.

7. Conflicten

In geval van onduidelijkheden, klachten of conflicten die niet kunnen worden opgelost in overleg tussen vrijwilliger en de (senior) medewerker Woonservice, wendt de vrijwilliger zich tot het hoofd Woonservice, [naam]. Indien het conflict niet opgelost kan worden in overleg met het hoofd Woonservice, wordt dit voorgelegd aan de manager Woonservice.

8. Geheimhoudingsplicht

De vrijwilliger zal informatie betreffende [corporatie] en de afdeling Woonservice geheimhouden, wanneer de medewerker Woonservice aangeeft dat het vertrouwelijke informatie betreft.

Aldus overeengekomen, in tweevoud opgemaakt en ondertekend te Amsterdam, op [datum]

Namens [corporatie]/afdeling Woonservice
Manager Woonservice

[naam Groengroep]

[naam]

XXXXXX

XXXXXX

Bijlage: werkafspraken

Betreft: Wijkpartnerovereenkomst [corporatie] en [naam groengroep]

Contractduur: [datum] tot en met [datum]

Werktijden: geen vaste werkdagen/tijden

Werkzaamheden en -afspraken:

- a. De verwaarloosde tuin gelegen voor [locatie] opnieuw inrichten en beplanten.
- b. Onderhouden van die tuin; o.a. bewateren en snoei werkzaamheden uitvoeren.
- c. Regelmatig verwijderen van zwerfvuil uit de tuin.
- d. Struiken en planten kunnen worden verplaatst naar een andere plek in de tuin.
- e. Er mogen geen planten of struiken verwijderd worden, tenzij er onmiddellijk voor nieuwe aanplant wordt gezorgd.
- f. De sleutel van de kast in het portiek wordt alleen gebruikt om de toegang te krijgen tot de kraan en wordt nooit aan derden in gebruik gegeven.
- g. De groengroep ontvangt € 600- voor het aanschaffen van planten en grond. Verantwoording van de uitgaven vindt achteraf plaats door het overleggen van aankoopbonnen.
- h. De groengroep heeft hiervoor een en/of rekening geopend op naam van beiden leden. Het nummer is [banknummer]
- i. Als [naam hovenier] of de opzichter van [corporatie] problemen constateren bij het onderhouden van het betreffende groen, spreken zij in eerste instantie met de groengroep. De opzichter neemt eventueel contact op met de (senior) medewerker Woonservice.
- j. Als andere bewoners naar aanleiding van de werkzaamheden van de groengroep ook een stukje tuin willen gaan onderhouden, worden er afspraken gemaakt met betreffende huurders, de groengroep en de (senior) medewerker Woonservice over ondersteuning en begeleiding.

De naam, contactgegevens en werktijden van de (senior) medewerker Woonservice is worden doorgegeven aan de groengroep.

De vrijwilliger geeft tijdig door aan de medewerker Woonservice wanneer hij langdurig op vakantie gaat.

Ook bij langdurige ziekte of verhindering neemt de vrijwilliger zo spoedig mogelijk contact op met de medewerker Woonservice.

Werkoverleg en informatie

Naar behoefte vindt werkoverleg plaats tussen de vrijwilliger en de medewerker Woonservice.

Dit is inclusief het evaluatiegesprek aan het einde van de proefperiode van twee maanden en het evaluatiegesprek twee maanden voor de beëindiging van de overeenkomst.

Bij dit evaluatiegesprek is ook aanwezig adviseur Woonbeleid [naam], omdat het hier om een experiment gaat.

In deze gesprekken wordt onder meer besproken of de vrijwilliger zijn taken uitvoert in overeenstemming met de gemaakte afspraken en of vrijwilliger voldoende in staat gesteld wordt door [corporatie] om zijn of haar werkzaamheden uit te kunnen voeren.

Indien nodig krijgt de vrijwilliger de mogelijkheid tot scholing als dit nodig blijkt voor uitvoering van de werkzaamheden.

Vergoeding

Het is niet te verwachten dat de vrijwilliger andere kosten zal maken, dan de € 600,- ten behoeve van de uitoefening van zijn of haar taken.

Indien dit in voorkomende gevallen wel nodig is, overlegt de vrijwilliger vooraf met de (senior) medewerker Woonservice. In die gevallen kan de vrijwilliger deze kosten declareren via het algemene declaratieformulier van [corporatie], op te halen en in te leveren bij de (senior) medewerker Woonservice.

BIJLAGE 4 – SAMENWERKINGSOVEREENKOMST GROEN ZELFBEHEER (VOORBEELD 2)

Samenwerkingsovereenkomst

Intentieovereenkomst in het kader van zelfbeheer

De ondergetekenden:

[corporatie], (hierna te noemen "[corporatie]")

vertegenwoordigd door de gebiedsregisseur,

en

....., bestaande uit

(hierna te noemen ".....commissie")

leggen hun intentie tot samenwerking vast in deze overeenkomst

1. Werkzaamheden

In samenwerking met [corporatie] zet de commissie zich in voor de leefbaarheid in het complex aan destraat te

Decommissie zet zich in voor de volgende taken:

[INVULLEN]

De vrijwilliger zal eveneens de taken verrichten, zoals omschreven in de bijlage 'werkafspraken'. Deze bijlage zal aan de samenwerkingsovereenkomst gehecht worden en maakt hiermee onlosmakelijk deel uit van de samenwerkingsovereenkomst. In onderling overleg kan van deze bijlage worden afgeweken.

Het vrijwilligerswerk wordt betaald/ onbetaald (*op basis van afspraken tussen de initiatiefnemer en [corporatie]) verricht. De vrijwilliger is verantwoordelijk voor de taken die hij/ zij op zich genomen heeft.

Indien het vrijwilligerswerk betaald wordt, bedraagt de vergoeding € [INVULLEN] netto op jaarbasis. In een vrijwilligersovereenkomst worden deze afspraken vastgelegd.

In geval van langdurige ziekte of verhindering van de leden van decommissie zoekt de commissie vervanging. Lukt dit niet, dan stellen zij de gebiedsregisseur hiervan op de hoogte, zodat de werkzaamheden kunnen worden overgedragen en overgenomen.

2. Werkoverleg en informatie

Werkoverleg vindt plaats met de gebiedsbeheerder dan wel consultant gebiedsbeheer. Zowel de vrijwilliger als de medewerker van [corporatie] kan hiertoe het initiatief nemen.

Bij het aangaan van het contract worden hierover afspraken gemaakt met de gebiedsbeheerder.

Decommissie heeft de beschikking over de materialen en middelen die nodig zijn bij de uitoefening van de werkzaamheden. In dit geval betreft dat:

a

b

c

3. Aanvang en einde overeenkomst

Decommissie start op met de werkzaamheden. De overeenkomst wordt afgesloten voor de termijn van 12 maanden. Dat wil zeggen dat de overeenkomst van rechtswege eindigt per.....

Elke partij kan de overeenkomst op elk moment opzeggen met inachtneming van een opzegtermijn van één maand in verband met het overdragen van de activiteiten.

Twee maanden voor de beëindiging van de overeenkomst vindt een evaluatie plaats met de gebiedsregisseur dan wel consulent gebiedsbeheer.

Bij wederzijdse tevredenheid wordt opnieuw een overeenkomst afgesloten voor de duur van één jaar.

4. Proefperiode

Er wordt een proefperiode gehanteerd om van beide kanten te zien hoe de samenwerking bevalt. De proefperiode duurt twee maanden vanaf datum ingang overeenkomst. Aan het einde van deze periode wordt een evaluatiegesprek gehouden op initiatief van de gebiedsbeheerder. Bij wederzijdse tevredenheid wordt de samenwerking gecontinueerd. Als één van de partijen niet tevreden is, dan wordt de bijeenkomst beëindigd.

5. Vergoedingen

De commissie ontvangt een bedrag aan servicekosten voor het aanschaffen van materialen.

Het gaat hierbij om een bedrag van circa per jaar. De commissie houdt een kasboek bij en bewaart alle bonnen zodat inzichtelijk is welke uitgaven de commissie heeft gedaan. Jaarlijks neemt de gebiedsbeheerder dit kasboek door met de commissie.

6. Verzekeringen

[corporatie] is niet verantwoordelijk voor de schade die ontstaat bij het uitvoeren van de werkzaamheden. Het uitvoeren van de werkzaamheden valt onder uw eigen risico. Wij raden u dan ook aan, indien u dat niet heeft, een WA verzekering af te sluiten.

7. Klachten

In geval van onduidelijkheden, klachten of conflicten van omwonenden probeert de commissie die eerst zelf op te lossen. Lukt dit niet, dan schakelt de commissie de gebiedsbeheerder in.

Bij verdere escalatie kan de commissie zich wenden tot de gebiedsregisseur.

Aldus overeenkomsten, in tweevoud opgemaakt en ondertekend te

op

Namens commissie

Namens [corporatie]
gebiedsregisseur

Optioneel bijlagen:

- werkafspraken
- overzicht werkzaamheden en aftekenlijst
- gedragscode flora- fauna
- vrijwilligersovereenkomst

BIJLAGE 5 – SAMEN GROEN NIVEAUS ([ZIE LINK WEBSITE EIGEN HAARD](#))

Niveau 1. Zelf Toezicht	
Wat doet de corporatie	Wat doen de bewoners?
<ul style="list-style-type: none">• Vraagbaak• Aanbesteden onderhoud• Financiële administratie• Bepalen en afrekenen servicekosten	<ul style="list-style-type: none">• Toezicht houden op onderhoud• Klachten afhandelen

1. *Zelf Toezicht: de huurders hebben rechtstreeks contact met de hovenier en bespreken eventuele klachten.*

Niveau 2. Zelf Inkoop	
Wat doet de corporatie	Wat doen de bewoners?
<ul style="list-style-type: none">• Vraagbaak• Financiële administratie• Bepalen en afrekenen servicekosten	<ul style="list-style-type: none">• Zelf aanbesteden onderhoud• Zelf invulling van de tuin bepalen• Toezicht houden op onderhoud• Klachten afhandelen

2. *Zelf Inkoop: de huurders besteden het onderhoud aan bij minstens twee hoveniers. Bepalen zelf het programma en onderhandelen en kiezen de hovenier. Zij zijn zelf verantwoordelijk voor het overleg met de burens; en indien nodig voor het krijgen van 70% draagvlak voor de plannen. De corporatie ondersteunt bij het verkrijgen van draagvlak en het aanpassen van de servicekosten. Het ondersteunt indien nodig bij het opzeggen van het oude contract.*

Niveau 3. Zelf Beheer	
Wat doet de corporatie	Wat doen de bewoners?
<ul style="list-style-type: none">• Vraagbaak	<ul style="list-style-type: none">• Zelf financiële administratie• Zelf aanbesteden onderhoud• Zelf invulling van de tuin bepalen• Toezicht houden op onderhoud• Klachten afhandelen

3. *Zelf Beheer: als bewoners zelf de servicekosten innen en afrekenen is het verstandig om na te denken over een rechtsvorm waarin bewoners zich verenigen. Er moet in ieder geval een vorm van financieel beheer zijn waar alle bewoners zich in kunnen vinden.*

Niveau 4. Samen Tuinieren	
Wat doet de corporatie	Wat doen de bewoners?
<ul style="list-style-type: none">• Vraagbaak• Eventueel: financiële administratie (of corporatie maakt deel van de servicekosten over naar bewoners)	<ul style="list-style-type: none">• Bewoners maken samen afspraken over onderhoud• Bewoners voeren zelf een deel uit en besteden een deel uit aan de hovenier

4. *Samen Tuinieren: bewoners doen een deel van het onderhoud en de hovenier doet een deel van het onderhoud. Als er sprake is van ingewikkeld onderhoud (zoals het snoeien van bomen en hagen) is samenwerking tussen bewonersgroep en hovenier mogelijk. Het kan zijn dat de*

hovenier zelf het ingewikkelde werk doet, of dat de bewoners daarbij begeleid en ondersteund worden. Bij dit niveau 4 is altijd sprake van Zelf Toezicht. Ook mogelijk in combinatie met Zelf Inkoop en/of Zelf beheer. Ook moet er draagvlak zijn bij de andere bewoners. Misschien moet een tuinbeheergroep een en/of rekening openen om de servicekosten te ontvangen.

Niveau 5. Zelf Tuinieren	
Wat doet de corporatie	Wat doen de bewoners?
<ul style="list-style-type: none"> • Vraagbaak • Eventueel: financiële administratie (of corporatie maakt deel van de servicekosten over naar bewoners) 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewoners maken samen afspraken over onderhoud • Bewoners voeren zelf onderhoud uit

5. Zelf Tuinieren: als de bewoners alles zelf willen doen, dan is het misschien nodig om afspraken te maken over de kwaliteit van ingewikkeld onderhoud. Hebben de bewoners voldoende kennis en vaardigheden? Ook mogelijk in combinatie met zelf financiële administratie doen. Als de tuingroep niet zelf de servicekosten afrekent moeten ze misschien een en/of rekening openen om de servicekosten te ontvangen.

Voetnoten en verwijzingen

¹ Eigen Haard magazine, juni 2016

² Zie: maps.amsterdam.nl

³ Gebiedsanalyse 2016. Zie: bit.ly/gebiedsanalyse2016

⁴ Website Eigen Haard, bezocht 14 februari 2018, zie: bit.ly/samengroeneigenhaard

⁵ [Tinyurl.com/stadsmengelmoestuin](https://tinyurl.com/stadsmengelmoestuin)

⁶ Stadleven 2 | 2017. Tekst Jenny Velthuys | Fotografie Jean-Pierre Jans

⁷ Everaert, E. en Jongema, H. (2015). Wat Werkt in de Wijk. Samen Groen. Zelfbeheer gemeenschappelijk groen. Casusbeschrijving bij Eigen Haard. Website bezocht op 7 februari 2018, <https://tinyurl.com/samengroenindewijk>

⁸ Everaert, E. en Jongema, H. (2015). Wat Werkt in de Wijk. Samen Groen. Zelfbeheer gemeenschappelijk groen. Casusbeschrijving bij Eigen Haard. Website bezocht op 7 februari 2018, <https://tinyurl.com/samengroenindewijk>

⁹ Website Eigen Haard, <http://bit.ly/tuin-op-orde>

¹⁰ Stadgenoot spelregels voor privétuinen, zie: bit.ly/privetuinestadgenoot